

Бойчук І. Д. Науково-теоретичні основи професійної підготовки майбутніх фахівців у коледжі / І. Д. Бойчук // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту : [зб. наук. праць]. – Харків, 2009. – № 9. – С. 18–22.

Ірина Бойчук,

Житомирський базовий фармацевтичний коледж,
здобувач кафедри педагогіки
Житомирського державного
університету ім. Івана Франка

Науково-теоретичні основи професійної підготовки майбутніх фахівців у коледжі

У статті розглядається значення, зміст та наслідковість між поняттями «професійна освіта»-«професійна підготовка»-«педагогічна система»-«педагогічні умови»-«кваліфікація»-«компетентність», які є науково-теоретичною основою визначення та дослідження педагогічних умов професійної підготовки фармацевтів у коледжі

Научно-теоретические основы профессиональной подготовки будущих специалистов в колледже

В статье рассматривается значение, содержание и последственные связи между понятиями «профессиональное образование»-«профессиональная подготовка»-«педагогическая система»-«педагогические условия»-«квалификация»-«компетентность», которые являются научно-теоретической основой определения и исследования педагогических условий профессиональной подготовки фармацевтов в колледже

The Scientifically-Theoretical Backgrounds of the Vocational Training of the Future Experts in College

The article focuses on the meaning, context and consequential character of notions “vocational education” – “vocational training” – “teacher training system” – “teaching conditions” – “qualification” – “competence”, which form the scientifically- theoretical basis for determination and investigation of the conditions of pharmaceutical professional training in college.

Важливим кроком до формування загальноєвропейського освітнього простору стала Болонська конвенція, яка започаткувала процес інтеграції освітніх систем європейських країн та з'явилася як результат формування європейського співтовариства, зростання вимог до професійної компетентності кваліфікованих фахівців. Не виключенням у даному процесі є і система фармацевтичної освіти України.

Упроваджена в Україні нова модель вищої фармацевтичної освіти покликана готувати фахівців відповідної кваліфікації та відповідного рівня компетентності, яка дозволяла б на високому рівні виконувати свої професійні обов'язки.

Сьогодні підготовку фахівців фармації в Україні здійснюють за освітньо-кваліфікаційними рівнями молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста та магістра. У

коледжах здійснюється підготовка молодших спеціалістів-фармацевтів та бакалаврів фармації. Суспільна значущість і складність професії фармацевта вимагає від нього високого рівня професійної підготовки, досконалих знань сучасної теорії та фармацевтичної практики, опанування навичками, відповідними методами фармацевтичної діяльності.

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Наше дослідження передбачає визначення комплексу педагогічних умов, які б сприяли якісній підготовці компетентного фармацевта, але насамперед необхідно провести аналіз та визначення сутності, взаємозв'язку і взаємозумовленості понять, які складають основу науково-теоретичного підґрунтя проблеми визначення та дослідження педагогічних умов професійної підготовки фармацевтів у коледжах в системі фармацевтичної освіти України.

Результати дослідження.

Найбільш загальним поняттям, на думку Вітвицької С.С., є поняття «освіта». Освіту можна розглядати як систему, процес і результат процесу пізнання (1).

Як зазначає С.Я. Батишев у Енциклопедії професійної освіти, *професійна освіта* – це процес формування та збагачення знань, навичок та умінь, необхідних для заняття певним видом оплачуваної діяльності. Визначення використовується в трьох значеннях:

1) навчальна діяльність, пов'язана з виконанням спеціалізованих функцій в системі технологічного розділення праці. Включає чотири компоненти: а) розширення та поглиблення фундаментальних знань, які є теоретичними основами професії; б) набуття знань зі спеціальних дисциплін, які належать до галузей професійних знань; в) удосконалення навичок виконання професійних операцій; 2) система закладів, призначених для підвищення професійної кваліфікації та засвоєння нових видів професійної діяльності; 3) набуті людиною розуміння суті професійної діяльності, а також його знання, уміння, навички, які визначають здатність до виконання спеціалізованих функцій у професійній діяльності (2).

Н.Г. Ничкало у словнику подає три визначення поняття професійна освіта :

1) сукупність знань, навичок і вмінь, оволодіння якими дає змогу працювати спеціалістом вищої і середньої кваліфікації; 2) підготовка в навчальних закладах спеціалістів для трудової діяльності в певній галузі народного господарства, науки, культури; 3) складова частина системи освіти (3).

Друге значення професійної освіти, з наведених вище, передбачає існування системи навчальних закладів з професійної підготовки фахівців, певною ланкою якої є коледжі, «які здійснюють підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-професійними програмами молодшого спеціаліста та бакалавра з одного або кількох споріднених напрямів підготовки або спеціальностей, мають необхідний кадровий потенціал, матеріально-технічну базу.

Для набуття людиною певної професійної кваліфікації, яка буде визначати її місце у суспільстві, основним компонентом професійної освіти, на це вказують наведені вище визначення, є *професійна підготовка* і визначається як «сукупність спеціальних знань, навичок та умінь, якостей, трудового досвіду та норм поведінки, які забезпечують можливість успішної роботи з певної професії» (2).

Інше визначення професійної підготовки розглядає її як процес формування фахівця для однієї з галузей трудової діяльності, пов'язаного з оволодінням певним родом занять, професією (4).

У сучасній психолого-педагогічній літературі існує декілька підходів до визначення сутності професійної підготовки. Психологи розглядають її як засіб приросту індивідуального потенціалу особистості, розвитку резервних сил, пізнавальної і творчої активності на основі оволодіння загальнонауковими та професійно-значущими знаннями, вміннями й навичками. Представники педагогічної науки вбачають сутність такої підготовки у набутті людиною професійної освіти, що є результатом засвоєння

інтелектуальних знань, умінь та формування необхідних особистісних професійних якостей. Аналіз професійної підготовки, проведений В.А. Семиченко, розглядає її у трьох аспектах: як процес, в ході якого відбувається професійне становлення майбутніх фахівців; як мету і результат діяльності навчального закладу; як сенс включення студента у навчально-виховну діяльність (5).

Набуття та удосконалення навичок виконання професійних операцій відбувається через *професійну практичну підготовку* - частину навчання в професійному навчальному закладі, в процесі якої студент одержує необхідні для професійної діяльності навички та уміння, а також спеціальні практичні знання. Зміст професійної практичної підготовки визначається навчальними планами, розробленими на основі кваліфікаційної характеристики, реалізується в процесі виробничого навчання та виробничої практики.

Ми у своєму дослідженні будемо розглядати професійну освіту фармацевтів як складову частину ступеневої освіти, що передбачає оволодіння знаннями, уміннями, навичками майбутнього фармацевта, спрямована на максимально повноцінну професійну самореалізацію особистості і зорієнтована на кон'юнктуру ринку праці.

У сучасній педагогічній літературі професійне навчання пропонується розглядати як педагогічну систему загальної системи підготовки фахівця, якій притаманні всі ознаки, властивості та принципи дослідження, характерні для систем (6, 7).

Науковцями поняття „система” трактується по-різному.

Зокрема Т.І. Ільїна вважає, що систему необхідно розглядати як упорядковану сукупність взаємопов'язаних елементів, що об'єднані спільною метою функціонування та єдністю керування й можуть вступати у взаємодію з середовищем як цілісна єдність (8).

На думку Ю.К. Бабанського педагогічна система – певна спільність елементів, що функціонують за внутрішніми законами, притаманними лише їй, є цілісним утворенням, яке наділене інтегративними властивостями (9; с.15).

В.П. Беспалько вважає, що педагогічна система має певні елементи або об'єкти з їхніми взаємозв'язками та функціями.

Стосовно процесу професійної підготовки фармацевтів у коледжі під загальним визначенням поняття „система” ми будемо розуміти упорядковану певним чином множину компонентів, що взаємопов'язані між собою і створюють цілісну єдність, яка володіє інтегративними властивостями й закономірностями, що дозволяють успішно реалізувати мету діяльності системи.

На нашу думку - цілісність є однією з важливіших умов системи навчального процесу при підготовці фахівців у коледжі.

А.Н. Орлов, розкриваючи проблеми ефективності управління навчально-виховним процесом, наголошує на необхідності розкриття специфіки вищого навчального закладу, виявлення закономірностей і протиріч педагогічного процесу, Він розглядає цей процес як керовану систему, основними структурними компонентами якої є: ціль і задачі, засоби, форми і моделі організації навчального процесу, органи управління, викладачі й студенти (10).

В.П. Беспалько наголошує, що основними структурними елементами педагогічної системи є: цілі підготовки фахівця; зміст навчання та виховання; дидактичні процеси як способи здійснення педагогічного процесу; студенти та викладачі; організаційні форми педагогічної діяльності.

Виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок, що професійне навчання молодшого спеціаліста й бакалавра в коледжі має здійснюватись на засадах розкриття структури кожного елемента системи, з вивченням функціональних зв'язків за умови забезпечення його цілісності.

Повноцінна та якісна діяльність коледжу як системи професійної підготовки фармацевтів неможлива без створення певних умов успішного функціонування всіх компонентів педагогічної системи.

Ми розглядаємо *умову* як філософську категорію, в якій відображається відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає і існує.

„Умова є необхідною обставиною, яка уможливує здійснення, створення і утворення чого-набудь або сприяє чомусь” (11).

Її особливістю є те, що вона сама, без діяльності людини, не може стати „визначально-продуктивною”. У вищих навчальних закладах умови лише створюють сприятливі можливості для студентів у здобутті знань, формуванні умінь і розвитку навичок.

„Умова – це філософська категорія, в якій відображаються універсальні відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає та існує. Завдяки наявності відповідних умов властивості речей переходять з можливості в дійсність” (12). О.В. Шупта розуміє умови як обставини, факти, за яких відбувається даний процес (13).

Оскільки реалізація процесу професійної підготовки фармацевта відбувається під час навчального процесу і, виходячи із предмета нашого дослідження, серед видів умов ми обрали педагогічні. Питання про педагогічні умови розглядається у роботах багатьох дослідників.

Розглянемо категорію "умови" в контексті професійної підготовки майбутнього фармацевта.

Як вважає В.І. Андреев, педагогічні умови - це результат "цілеспрямованого відбору, конструювання та застосування елементів змісту, методів (прийомів), а також організаційних форм навчання для досягнення... цілей" (14).

С.М. Хатунцева підкреслює двоїстий характер "педагогічних умов". На її думку, з одного боку, педагогічні умови - це джерело виникнення, існування та розвитку самого педагогічного процесу, запорука його присутності та можливостей вдосконалення. Більш того, спеціально створені педагогічні умови мають здатність регулювати педагогічний процес, можливість робити його компоненти співвідносними один до одного (15).

Розглядаючи категорію "педагогічні умови" в межах професійної підготовки майбутніх фармацевтів, ми визначаємо *педагогічні умови* як сукупність обставин, які створюють сприятливу ситуацію для ефективного протікання навчально-виховного процесу та якісної підготовки майбутнього фахівця-фармацевта в умовах коледжу.

У контексті нашого дослідження ми визначаємо *сукупність педагогічних умов професійної підготовки фармацевта* як доцільно організовану комбінацію умов, які визначають специфіку процесу професійної підготовки та активізують потреби, орієнтації, зусилля для розвитку ефективної педагогічної діяльності викладача та студента.

У свою чергу в процесі реформування професійної освіти необхідною є корекція змісту педагогічних умов професійної підготовки майбутніх фахівців і, насамперед, відповідно до стандартів, конкретної освітньо-кваліфікаційної характеристики.

Розглянемо сутність поняття «**кваліфікація**» і похідного від нього «кваліфікаційна характеристика». В Українському педагогічному словнику подається таке визначення кваліфікації: «Кваліфікація (від лат. *quails* – який за якістю та *fasio* – роблю) – ступінь професійної підготовки працівника, наявність у нього знань умінь і навичок, необхідних для виконання ним певного виду роботи (16; с. 158). У європейській традиції, як свідчить Конвенція Ради Європи і ЮНЕСКО про визнання кваліфікації вищої освіти в європейському регіоні, яка була прийнята у Лісабоні 11 квітня 1997 р., узагальнюючий термін «кваліфікація» (*qualification*) використовується для позначення документа з певної освітньої програми, який дає право на продовження освіти або виконання певної діяльності (академічна і професійна кваліфікації). У Канаді, США й інших країнах, зокрема і в Україні, цей термін використовується у звичному для нас розумінні для позначення конкретного змісту професійної освіти.

У вимогах до розробки нових галузевих стандартів вищої освіти поняття «кваліфікація» визначається як здатність виконувати завдання та обов'язки відповідної роботи. Кваліфікація визначається рівнем освіти та спеціалізацією. Необхідний рівень

освіти досягається завдяки реалізації освітніх, освітньо-професійних та освітньо-наукових програм підготовки і має в цілому відповідати колу та складності професійних завдань та обов'язків.

Звернемо увагу на обґрунтовану Н.Г. Ничкало необхідність змін у понятійному апараті методології професійно-технічної освіти, що традиційно зорієнтована на аналіз саме фахового аспекту випускника професійно-технічного навчального закладу. Виникнення нетрадиційних професій і спеціальностей, застосування принципово нових засобів виробництва зумовлюють зміни в сутності поняття «кваліфікація». Раніше воно визначалося складністю робіт, тривалістю навчання і професійним стажем, відтепер – ще й здатністю до швидкої переорієнтації на нові види діяльності. Тому «центр тяжіння кваліфікаційних вимог щораз помітніше переміщується з суто фізичних зусиль у царину інтелектуальних знань і вмінь» (17; с.108)

Саме про такий аспект змін наголошувалось на підсумковому засіданні 42-ї сесії Міжнародної конференції ЮНЕСКО з питань освіти Генеральний директор ЮНЕСКО Ф Майор. Він акцентував на тому, що для значної кількості населення розвинутих країн характерним є спосіб життя, який визначається не лише високим рівнем економічних стандартів, але й більш високим рівнем соціальних домагань. За наявності вибору перевага надається діяльності, що зорієнтована на досягнення постматеріальних цінностей (творчий характер праці, повноцінне дозвілля тощо). Вимоги до фармацевтів на сучасному етапі базуються на професійно важливих якостях: професійні знання, уміння, навички, ділові, особистісні та психологічні якості. На Міжнародній нараді зі стратегії фармацевтичної освіти в Європі, що відбулась 11-12 жовтня 2005 року у Москві запропоновано вказані практичні якості фармацевта називати компетенціями.

Результати формування системи компетенцій є одним із ключових моментів оцінки якості знань. Мова йде не про перебудову змісту освіти, а про вдосконалення освітніх технологій на основі постійної взаємодії викладача зі студентом. Результати освіти - це очікувані й вимірювані конкретні досягнення студентів (випускників), які визначають, що здатний робити студент (випускник) по завершенні всієї або частини освітньої програми, набуває певної кваліфікації.

Рівень підготовки сучасного фахівця вимагає розробки компетентнісного підходу до навчання. Так Е.Ф. Зеєр наголошує на наступному: компетентнісний підхід – це пріоритетна орієнтація на цілі – вектори освіти: навченість, самовизначення, самоактуалізація, соціалізація та розвиток індивідуальності. Як інструментальні засоби досягнення цієї мети виступають принципово нові метаутворюючі конструкти компетентності – компетенції та мета якості (18).

Згідно з визначенням Міжнародного департаменту стандартів для навчання, досягнень та освіти (International Board of Standards for Training, Performance and Instruction (IBSTPI)) поняття компетентності – це є спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати завдання або роботу. При цьому вказане поняття передбачає набір знань, навичок та умінь, що дають змогу особистості ефективно здійснювати діяльність або виконувати певні функції, які підлягають досягненню певних стандартів у галузі професії або виду діяльності. Для того, щоб полегшити процес оцінювання компетентностей, Департамент пропонує виділити такі показники, як набуті знання, вміння, навички та навчальні досягнення.

Отже, аналізуючи поняття «компетентність», можна зробити висновок, що воно є більш широким ніж поняття «кваліфікація» і поєднує наявність знань умінь і навичок, необхідних для виконання певного виду роботи та особистісну, складну характеристику людини, що засвідчує достатню її обізнаність, умілість, вправність у певному колі питань, ділові та психологічні якості фахівця.

Перспективи подальших досліджень передбачають визначення комплексу педагогічних умов підготовки компетентного фахівця-фармацевта, експериментальної їх перевірки та обґрунтування результатів.

Список використаної літератури:

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Підручник для студентів магістратури за модульно-рейтинговою системою навчання. – к.: вид-во «Центр навчальної літератури», 2006. – 164 с.
2. Энциклопедия профессионального образования: В 3 т. / Под ред. С.Я. Батышева. – М.: АПО, 1999. – Т.2 – 390 с.
3. Професійна освіта: Словник: Навч посіб. / уклад. Гончаренко С.У. та ін.; за ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища шк., 2000. – 273 с.
4. Педагогическая энциклопедия / гл.ред. И.А. Каирова. – М.: Сов. Энциклопедия 1964-1988 г.г. – Т.3. – 549 с.
5. Семиченко В.А. Концепция целостности и ее реализация в профессиональной подготовке будущих учителей: Дис.... Докт. Псих. Наук: 19.00.07. – К., 1992. – 432с.
6. Беспалько В.П., Татур Ю.Г. Системно-методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса подготовки специалиста. – М.: Высшая школа, 1989. – С. 18-44.
7. Блауберг И.В., Юдин Е.Г. Становление и сущность системного подхода. – М.: Знание, 1973. – 48 с.
8. Ильина Т. Структурно-системный подход к организации обучения. – М.: Педагогика, 1972. – 179 с.
9. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения: Общедидакт. аспект. – М.: Педагогика, 1977. – С. 88-93.
10. Орлов А.Н. Управление учебно-воспитательным процессом в высшем педагогическом учебном заведении. – Алма-Ата: Мекгеп, 1989. – С. 20.
11. Український радянський енциклопедичний словник / Ред. Бабичев Ф.С. – К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1987. – т. III. – С. 442.
12. Словник української мови / За ред. Білодід І.К. – К.: Наукова думка, 1979. – т.10. – 482 с.
13. Шупта О.В. Формування готовності до професійної творчої діяльності майбутніх перекладачів: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Хмельницька академія ДПСУ. – Хмельницький, 2005. – 20 с.
14. Андреев В.И. Педагогіка: учебный курс для творческого саморазвития.2-е изд. – Казань: Центр инновационных технологий, 2000. –С. 124 .
15. Хатунцева С.М. Педагогічні умови адаптації викладача-початківця до професійно-педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – Х., 2004. – С. 97-98.
16. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 256 с.
17. Ничкало Н.Г. Теоретико-методологічні проблеми реформування професійно-технічної освіти // Педагогіка і психологія. – 1997. - №3. – С. 105-110.
18. Зеер Э.Ф. Компетентностный подход к образованию //http://www.urogoa. Ru/konf 2005/php?mode=&exmode=zeer); (Зеер Э.Ф. Психология профессий: Учебное пособие для студентов вузов. – 2-е изд., доп. – М.: Академический проект. – 2003. – 336 с.